

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 97 (13697)

1988 чылдың апрель 24, воскресенье

1925 чылда
үндөйлөткөнгө,

Өртөө
3 көп.

СЭКП-ниң
ХІХ
Бүгү-эвилел
конференциязынга
уткуштуу

ОРУЛГАЛЫГ, КАМНАЛГАЛЫГ

Партияның XIX Бүгү-эвилел конференциязынга телетип уткуу дээш социалисттик чарыштың элекчилеринин инициативасын «Тыва» авторансы каттыжышкынын коллективтери калбаа-биле деткип турар. Кизилдин №3 автобүдүрүлгезинин коллективти элекчилеринин саналын бир даааринда деткэн. СЭКП-ниң XIX Бүгү-эвилел конференциязын аякка чыгарып, июнь 28-ке чедир улус ажил-айгынын хергелээр чүктүрер сөөртүр талазы-биле чарык чыл планын күсүткөш, гланд акыр 10 муң тонна чүктүр сөөртүр база 10 рубльдин немелде орулгазын алыр социалисттик хүлээлгени ол коллектив алган.

Олар сөзгүн сөзүңер ээ бооп, 60 чылдыг бириг кварталынын планын ажил-айгынын коллективтери каттыжышкынын кызымак ажилынын ачында пландан ажык 28,4 муң рубльдин арыг орулгазы алдынган, 178,5 тонна бензин, 875,9 тонна дизель одаар чүдүл камнал алдынган. Автобүдүрүлгенин чолалачылары Валерий Танзиев, Леонид Воропаев, Илья Байбородин, Владимир Дажин, Анатолий Жданов, Василий Тюрнев болгаш өскөлдөр да партия конференциязынга алдар кылдыр алган социалисттик хүлээлгенин чедишкенин күсүткөш, бөдик бүдүрүлгелер ажилдап турар. Олар квартал планын хуусаа бетинде күсүткөн.

Минусинск АТБ-зиниң чолалачылары база-ла шудургу ажилдап турар. Бо автобүдүрүлгелде Михаил Ивановичин, Валерий Краветки, Михаил Золотниковту, удурутуп турар бригадалар чүк сөөртүр талазы-биле бириг кварталдың

планын онаалдазын ажык күсүткөн.

Бо чылдың бириг кварталында социалисттик чарыкша Кызылдың №2 автобүдүрүлгезинин коллективтери каттыжышкынын бригадалар бириг кварталда планда көргөзүлүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар.

Алтай, Красноярск крайлары, Башкорт АССР-ниң, Москва, Ленинград, Саратов, Горький, Челябинск, Томск, Иркутск областтарын шөптө ажилдап турар тузуту организаацияларын коллективтери 1988 чылдың күрүнө планын ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар.

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА
ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА
ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА
ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА
ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

СЭКП обкомунда, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде, профбөлчөүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ТЕМПILERНИ УЛАМ БЕДИДЕР

Алтай, Красноярск крайлары, Башкорт АССР-ниң, Москва, Ленинград, Саратов, Горький, Челябинск, Томск, Иркутск областтарын шөптө ажилдап турар тузуту организаацияларын коллективтери 1988 чылдың күрүнө планын ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар. Виктор Арчумаевтин бригадаларына чүк сөөртүрүшү күсүдир хүлээлгенин ажилдап турар.

Часкы, хову ажилдары ДЕМНИГ, ОРГАНИЗАСТЫГ КИРЕР

Республиканың хову ажилдапчылары бо чылын чаа байдлаа — совхозтар долу бот-оругла-чарылгае, бот-акшаланымшыккыне кирген үеде чакы тарылган чорууда алаар. Ынчангаш харымсалга база ажилдап улут. 1988 чылда бистер 212 муң тонна тарааны, 30,4 муң тонна картофельди, 14,6 муң тонна ногааны тарып өстүрер, 224 муң тонна сизгенин, 303,4 муң тонна силосту, 124 муң тонна сенажити, 44 муң тонна дзылмында чөмичтиг үнүстери мал чөмичке белеткээр сорулгалыг бис.

Ону күсүдир-биле ам совхозтарда ажил кидин-тулук чоруу турар. Ол чүд дээрге тарылган, үрзүн, хову бригадаларының төлөрүнчү белеткери, хову шөлдөргө чөмичтиг дилгелерин алпарып төгери, арык-бугаларын белеткээр, кадарлар белеткери дээр. Оон аңгыда бригадала, эвөө бур-үзүңе даалгаларны оона берип турар.

Апрель 20-де медал-биле алпары, республиканың ажил-айгылында бар үрзүнчиг 90 хуузуң негелдеде чедир белеткери, бириг, ийги сортуң үрзүнчиг 55 хуу четкен. Ол болза эртен чылдың дөңгө-лиден 11 хуу хой, Бий-Хем, Улуг-Хем, Кызыл районнар үрзүнчиг шүлүзүң белеткери алганнар. А «Тинелге», «Көк-Тей», «Суклет», «Улуг-Хаз», «Ах-Туруту», «Кызыл таралчын», «Шамбалыга» совхозтар четир үрзүнчиг шынарлыг белеткери алган, ам ону хоранал эгелз.

Амгы үеде нинти республикада бүгү үрзүнчиг 10 муң тонназын азы 27 хуузуң хоранал белеткери.

Кандыг үрзүнчиг тарыыр бис, дүжүт аңдыг болур. Бо хүндерде бар үрзүнчиг 25 хуузуң ботут-чамгы болган. Эң аңгыда Барыш-Хемчик, Сит-Хал, Кав-Хем, Эрзин, Тес-Хем районнарда мылг үрзүнчиг 20 ден, 37 хуу чедир алаар. Совхозтарда үрзүнчиг арылгаш техника четир, Ын-чангаш устуңа адамчылар районнарың ажил-айгылары үрзүнчиг арылгаш белеткээр дээш немелде хөмчөгелерни алыр чутула. Күрүнө фондузундан солуп алыр ужуруг үрзүнчиг

Эде тургустунуушкун: бодалдар, саналдар НЕМЕЛДЕ ОРУЛГА — КУРЛАВЫРДА

Эртен чылын «Шын» солун-нуң арынга журналист Куулар Арчумаевтин «Кара-Хөл» совхоз мал чөмич белеткери кавуудар талазы-биле боду-нуң санал-оноаны кириген. Ын-да журналист бижип турары аажок шын. «Кара-Хөл» — мал ажилдагы совхоз. Экономика-нын ол чутула адырын чер ажилы чокка демей-ле хөг-жүдүп шыдаас. Шаанда аңаа арааттар арык-бугаларын казып алгаш, черни сугартып, тара-ны ажаап ал турган, оларныкы шаңдарының орунуры ам-даа көстүп чыктылар.

Мен уч совхозтук девисээр-ниңге тараа тарызын дивей-лиг мен. А мал чөмич хойну, шүт-ла четир кылдыр тарып ол болурунчү бүгү аргалары бар. Суклет, Турулгит, Көк-Хал-Хову, Борлуг-Хову бо чер-лерге барык 500 гектарга чык-суланы тарышкы, чамдык чаагыш, кыжын улуг тарылг болган чылдарда, оң үнүжү шүт-ла ууттунмас болур чер. Борлуг-Хову биле Көк-Хал-Хову тайга дээш болгаш ол-шук, а Турулгит Алаш чамдык хүнүзээр талзында, чамдык черлери элзизинелчек. Ону барык 20 чыл дургузунда доора база ууң дургаар-даа тарып келген. Ол чер хатчы, ынчангаш хөрдүнүң хат алпар. Мен бодарымч, ол ховуга хөрүң болбазырадыр черек, өлөк дээрле ол чокка-камы кыштагарда сүстүп чыдар, оон аңгыда хуу туларын биле мяттардан барып олурус эки деп бодар мен. Кандыг-даа чөмиччилге чокка, чагыш ол-ла черин чылдың-ын катал-катал аңдырып, та-рым турарга чүт үнерил

Бо кыжын Кара-Хөлдүң девисээрини кыжын хат чатган. Мал чөмич чөмүшкөндө улуг-улуг, бичик-даа мал хо-раан. Кара-Хөлдүң девисээр-инде кирген тарыыр черлер бар ийин. Бар. Ону чүте ажилдаас чүте! Суклет,

РСФСР-де чурттап турар хой урулгалыг нелерге «Маадыр не» атты тыпсыр дугайында

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА
ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА
ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИН ЧЫЫЛДЫРАР ДУГАЙЫНДА

КОЛ КӨРГҮЗҮГ — КЕРЭЭЛИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕР

Үлетпүр — бириг кварталда

Эртен чылдың бириг квар-талыга дөңгөзгө, бо чылдың баштайгы үй аында үлетпүр продукциязын 6,8 хуу хөйү бүдүргөн-даа болза, ажил-агын чорудулганын чаа бий-далдарында эң кол көргүзүг болур — керээлгил хүлээлгелер өзүгар продукция бээриниң бириг кварталдың планын рес-публиканың үлетпүр чедир күсүткөн. Көргүзүг өзүгар 191 муң рубльдин продукция-зы чедир бердимиз. Бо чүк көргүзүп турарып дээр, дыка хой бүдүрүлгелерин удуруткучулары ам-даа эрги өзүгар ажилдап, продукция-нын шынарлыгы, ону керээлгил өзүгар хажык чок бүдүрүп, чагычылгала бээриниң тала-зы-биле чедир ажилдап турары ол. Керээлгил күсүткөн. Оларныкы саныда Сарыг-Сеп-тин райүлетпүр комбинаты, Кызылдың болгаш Кызыл-Ма-жалыктын сүт заводтары, эт-сөөк далганынч завод, Кы-зылдың болгаш Бий-Халтын хлеб заводтары бар. Бо чорук ол бүдүрүлгелериниң эконо-миктиг байданын, моон соң-гаары ажил-чорудулганын улуг салдары чедирер бил-дир.

Чонук кергелел баранна-рым (арга аймаан санааска) 14,9 млн. рубльге бүдүргөн, азы бо талазы-биле планын даалга 103,7 хуу күсүткөнгө. Эртен чылдың биле деңгээр-ге, чоңуң кергелел баранна-рым бүдүрер 9,2 хуу көү-дээш. Аш-чөмчөөс баран-нары бүдүрүлгенин планын — 106,1 хуу, чик үлетпүрүнү — 106,4 хуу, аш-чөмчөөс бараннарын — 102,6 хуу күсүткөн. Ынчал-жок 16 бүдүрүлгө чоңуң хө-ргелел бараннарын бүдү-риниң планын күсүткөн. Оларныкы бо талазы-биле өр-сө 336 муң рубль түңүт. Ын-дыг бүдүрүлгелерге «Туугу кезектери» комбинат, «Ша-

Беш чылдың фондузунга

Республикага эртен коммунисттик субботниктин түннелдери

В. И. Ленинниң төрүтүңген хүнүндө бээр 118 чылдың тураскааткан коммунисттик суб-ботниктик республикага эрте-ниниң түннелдерин республика штаны үндүргөн. Субботник беш чылдың фондузунга тө-лөпчиг салышкын болган.

Үлетпүрүн, транспорттун, чоңуң амыдырал хандырыл-ганын адырынч бүдүрү-лгелеринге, албан черлеринге, туугу организаацияларга, совхозтарга, хоорай, суурла-нык чаагыштыгындагы 15730 хире кижи ажилдап. Олар ажилдап айданган аш-чаа, рөңгиде 211 муң ажык рубль-ди беш чыл фондузунче шил-чкен.

Боттарың ажилдап тур-густарыңа 51 муң хире кижи ажилдап, олар 281 муң рубльдин продукциязын, оон иштинде 93 муң рубльге чо-нуң кергелел бараннарын бүдүргөн. Эң хой хөмчөөлдүг продукциязын В. И. Ленин ат-тыг «Тыва даг-дугу комбинат. Кызылдың эт комбинаты» «Тыва сүт агроуплетпүр кат-тыжышкын», «Туугу кезекте-

Кызыл хоорайда мебель кылдыр четкин бир өрзөлгө чаагышга өрзөлгө бар. Бо [чуртукта] ажилчын — Влади-мир Николаевич Ершенин медал чыгарып турар. Калбак мандалары ол канчал-даа чаага, хонгал, дилдирер каар. Бо бөдик мергелжилд

Кызыл хоорайда мебель кылдыр четкин бир өрзөлгө чаагышга өрзөлгө бар. Бо [чуртукта] ажилчын — Влади-мир Николаевич Ершенин медал чыгарып турар. Калбак мандалары ол канчал-даа чаага, хонгал, дилдирер каар. Бо бөдик мергелжилд

БУЯН НОМУ

Тыаа АССР-ийн Күрүнэ шайалынын лауреады, куду туранны алдарыг ажилдаа тэмдэг, хоочун шүтлэг Ю. Ш. Кювзегешин. «Бинакшылдыг буй» деп чаа номун уугуу сонгууртал-биле номчулду. Бодом хуумда үнелсинин авторун өскө бүтү номчулдуларым-биле үлөжүлүм. Чарам денелселерин, метафораларын, алдартыгларын шүтүктөр, шүтүлдөлөр сөжүмдөс мравас-тыр.

«Бинакшылдыг буй» — чогаалчынын чечен мергенни, мергенниин дээжиз дээс күтүнгин чок, совогу чылдарда бодарын лириктик шүтүлдөр, шүтүлдөлөр уугуу сонгууртал-биле номчулду.

«Сөз» — «Бинакшылдыг буй» — «Бинакшыл болгаш кичи»

Дуржулгалыг шүтүлгүтүн эрсекемэз күн-жылга, на-йырла, ак сөжүмдөгү тынчым мавашылыг чалымдары кы-гыргын мыйлыг.

«Айым турда үнмээ» шолбан

Кажан үнүп келер чүсөл? Асбеске келбэн уругу. Кааа челип келер чүсөл? Хайыралыг бинакшылдыг ху-магалар камгаларын автор аныктарга мыйнаар чагып турар.

«Бинакшылдыг чүрээрде» Чалымнаган чалгыт хун дег, Бинакшылдыг чыгыг,

Чалымны чок камгаларын? Диритжидеги, уран тода-рылалар болгаш он-даа өскө тыямгыр чурумалар шүтүк бүтүндө өлкө, Чи-

Ленинград Мавзолейный чалымга хуудулал талымалыг баштайгылар — Советтерин Бүтү-россияны Төл Күүсөктө Комитети аттыг Кремльде шериг школанын курсантылар Григорий Коб-лов биле Арсентий Кашкин олар болган. Олар 1924 чыл-дыг январь 27-де талымалыг үнгөнөр.

«Кызыл Шалыг» мят беляк-тештин кыргына Ильянин хааржанын чалымга Арсентий Кашкин биле мена солук-чар Яков Мейсаров 16 шакта ашпарт тургузуп кааа чүсөл-деп, хай чалдар эрткен соон-да Григорий Коблов сактып чуталаан. — Партиянын бол-ган чалымны удурутчулар хааржакты кадурун, Мавзо-лейн оожум кинре берген.

Мен солгай талымны, Арсентий Кашкин он талымга кылашталып олурган бис. За-волтар гудоктарынын алгызы улам өзүп, дымзын орган. Оон соонда уугу бооларын дааш-шымзын кулактарын шиммээ дымалбас кылдар дүй берипке, Мавзолейнин эжиктеринге челе берген, Кашкин-биле бот-бодууче ээлдир тургаш, латымлары-ныс туткаш, мят турупкаа бис. Кызыл хааржакты бис-тин чалымс-биле хумагалал-дыр эрттирп, Ильянин ты-реселер, оон дайымны суржукчулары хааы кажымал-биле эрте берген.

№1 постууда баштайгы талымалыг — элестиктер оолдары. Олар хамааты да-йымны кижикчилери, Совет-

терия Бүтү-россия Төл Күү-сөктө Комитети аттыг шолы-ин дооскан. Кызыл Армияга албан эртеринер уламчы-ланнар.

Григорий Коблов (1893 — 1988) полк командирин чо-раан. Шериг академиянын дооскан, 1937 чылда Кылта-ка шериг чөлүктөгү турган. Ада-турттуу Уугу дайымнын үнелде Москва генерал-майор Кобловтуу хааржайкы элтиг шериг дивизиянын тиле-селерин 15 уаза салот кыл-ган. Москва болгаш Стали-град дээр тулушчуларын кижикчилер бо алжы дай-ымны Берлинни, согу-барын талымны барып дооскан. 16 баштайгы талымны 6 катал балыгалаттырп, 1 уаза бер-тинген. 12 орденин болгаш

19 медалдын, оларын ара-мыда полкты үш шалымдыг элестиктер. 1988 чылда Фе-враль 29-та Москвага мөчүн, Арсентий Кашкин (1901 — 1979) басмачыларга уугу ту-чуп турган. Аар балыгалат-тырнын соонда, Киргизияга алычы-таралчын инспек-цияга ажалдан, эе уугу дээр советтерин баштап, Фрунзе-нин «Мектеп» дээр ном ундур-рер черинге ажалдан чораз, 1963 чылда пенсиялап үнел-даа, коллективтик хуудулуг кежигүнү болуп артан. №1 постуун баштайгы талым-ны Киргизиянын алымыла-дыг дайымны алдар буудал-дар-биле орунуктуган.

Ленинград Мавзолейный чалымга хуудулал талымалы-ны баштайгы солукчузу

венгр Яков Мейсаров (1897 — 1956) 20 чылдарда Москва-ныг атыг шериг бригада-зыга албан эрттирп, а оон соонда Москвага барып, докта-ма ал элтиг шеригин тургуза-рынга дуузалашп чораз. Ада-турттуу Уугу дайымнын үнелде Смоленск тулушчу-курга киришкен, а оон соонда венгр-фашист экспедиция корулууче дээп кирген ки-жи болуп, аааа ийи чыл ажалдан. 1945 чылдын фе-вральда Булашевтин хоста-рынга киришкен. Ону Мос-квада Введенск хөөрүнде орунуктуган.

Ильянин Мавзолейный чалымга баштайгы хуудулал талымалыг баштайгы на-чалымны Николай Дрейерин (1821—1969) салым-чолу со-

лун. Дворня кийи, хааи те-рининг штабс-капитан, беш орденин элестиктиг Кызыл Шериге эки тура-биле кир-ген. Дутукаа, Алтосова, басмачыларга уугу тулуш чораз. Полк командирин Фрунзе аттыг шериг акаде-мияныг башкылап чораз. Гвардейж адыгжы корпус-туз командирин генерал-лей-тант Н. Дрейер Ада-турттуг дайымны Австрия Альпыла-рынга барып дооскан. Румы-нин, Болгариянын, Югосла-виянын, Венгрияны хостары-га киришкен. Мавзолейный чалымга хуудулал талымалы-ны баштайгы начальниг Омскде орунуктуган.

А. АБРАМОВ
Төгү эртериниң ка-далды.

Өрт албанының кижилери ЭРЕС-ДИДИМ, ИДЕГЕЛДИГ

Өжүрери эң берге өрттерге сержант Сергей Монгуштуң салбыр денжурыйлашкын үнелде каш-даа таварышкан. 1983 чылдын марта от хөрлөз-леп турган мугаш шыткы ара-зындан шыка мооралп калган кижини айыл чок черге үн-дүрүп, айы-тынн камгалаан. Өрт үнелде дидим болгаш шитирлиг хөдөлкисинери дээр Тыва АССР-ин Иштики херектер министрствонун хуудулал бикин-биле салбыр-нык командирин шимчав.

Хей-ле өрттү өртчүлөр өжү-рүп келген, оларын кайы-даа белем утундурбас бир катал медээ күн орутунда келген. Лутуваа кудумчуула 26 дугаар бажыкта олар до-ран келгенер, ычналдаа дуза оройлат калган болган, Көчөбейсктин беш кижик-ли өг-бүлеси: Константин болгаш Ольга, оларын аяк-толу — Андрей, Елена, Сергей шыка олуп калган. Өртчүлөр өрттү өжүрүп, истелге ахыл-далчыларын дуза чедирген. Демисел эрес-дидим болган-даа болза, оон түнелги сагыш-сеткиле дыка-ла ар болган. Бир эвес оон бичин-ле эрте дымнаган болза, кижилерини амы-тынн камгалап алыр-нын аргазы турган. Олун-биле-лоубашкан оолондак кымы-лаа аары биндиргин.

Өрт албанын оон ажыг чыг үдөш шак бо шыкаш (ол оолондак бо чылды-гы аялалдык болган) хай өлүм-чидими Сергей Монгуштуң салбыры көрүп көрбөн.

Чээрби харлыг оолчулук турган, С. С. Монгуш өрт ал-банын черинге —Владис-токта шеригиктер өрт кеззе-не күш-ажылыг базымн эг-лөз. Төртүн Тыва-зында, төртүтүгүн Хандагай-тын-дан араак, эки-ле талымзы уугу хааржайкы

ахылдары, куртаары чаңчы-лаан кижиге чик эес болган. Өрт өжүрери берге, кижик ба-зын бүрүзүндө от-биле, изиг чалым-биле демисежир деп чүвени ол билчип алган. Ча-жымдан тура куш-ажылга кижиктигин, сонугураал болгаш, анык кижик талымзы ишти шимдээш алган.

1978 чыл төнүп орган, ол үдөш оон мергежили бедий берген. Ычналган ол уугу өр-т-радиотелеграфист албан хуудулгын күтүсө берген. Эки куш-ажыл дээр ол ша-налдап-даа турган. Сеткилинге чок аларын хааржайк оол таарына берзе-даа, төртүн черин сактып турган. Ычналган 1981 чылда Кызыл хааржайк шилтирчип алган. Амгы үдөш ол Иркутскин өрт-техниктиг училищенин дертук куруу-нун дайынчызы болуп турар. Өг-бүлелиг, кий уруу өзүп орат.

Өөрөнгөн айы-биле хой-киги ахылдарыга база идеп-кейлиг кижилер турар. Анык-тарын дагдынычкы, эш хуу-судуну, улусну контроль бо-луптур кижигүн. Болуп турар спортчу бүтү маргалааларын идепкейлиг кижикчилер. Боду-нуң профессионал мергежил-ни бедиринге шак-уни ургулуп тиди ар турар. Оон өөредиг-алганы ааа дайынчы Андрей Барыбин бодунуң мергежили-ни талы-биле эң тергигин-ненин бирээз болуп турар.

Сергей Седен-оолоничиниң салбырын дайынчылары В. Д. Кучук, О. Биченев, С. Барыбин — олар база эрес-дидим болгаш кеззеде идегелдиг өрт-чүлөр.

Өртчүлөр боттарының про-фессионал байырлалын бедик күш-ажылыг биле уткан.

Татьяна БРХ
Турсажиынан шеригиктер өрт кеззеңи уугу инспектор.

«ШААЛДАЗЫ» — БАЛЫК

Кызылдан үнгөш, Чедер бетинге чораш, хоюнда чаганы база катан уштуп номчулду. Сөзү бо:

«Эргим Мергелдей, «Тиле-лес» сохоттуг ажилын коо-перациянын аш-чем мага-зининг ишти-даштын чыдыг кылдуу чыл берген. «Анык» деп айтыр боор силер. Чүвениң ужурун бис-тер силерге тайылбырлап бер-дир. Ур-ле кезүбүзүн про-дуктулар — кургак сүт, ак үс, консервалар каан эрт суур маагынине кирген деп чугаа суурга тарай берген. Садиг-лап алыр дээр челе бээр-виске, ол бүтү чүдүлү шал-далыг» садип алыр чүве боол-тур. Адаамыс үстүндө ол про-дуктуларын садип алыр дээр болузуна, оон эдерин-чиз кылдыр албан балык алыр апар сөн, балык артын-да чыдыг дивас силер бе. Оон башка, ак үс, консерва-лар каан эрт, кургак сүт-даа албас. Мындыг дурдуну кым тургускан деп айтырар, садиг-лап алыр чүвениң коо-перациянын баштаар черин-ки, даргыз деп харылар бол-дулар. Ал канчаар боор, 5 килограмм чыдыг берген балыкты садип алыр чүвениң алза чогуур продуктулар-биле каан ар турдулар. Илчир-берген балыкты чога сал-гаш садип турда-ла, бистид эки-лериз билбээниң эртин тургуннар. Ону та чүге чы-дыкче чедир үткелеп чыткан чүве?

Бистик бижик турар бо айтырмасыа хамаарыштыр бодолулар чүт ирги, Мер-гелдей!

Нима ОНДАР, Эренен ТЕЖИТ, Роза ОНДАР
болгаш оон-даа ескелер.

Кур-Чер суурнуң куртак-чылары — он сөз кижиниң адым салган «Мергелдей» адрес-тел бижик өскө бир чегедаа база-ла ол дугайын бижиз.

Чогаалар-биле талымаш, дүтүрзүн айым-биле Кур-Чер суурже халдып чоруп органым ол. «Тиле-лес» сохоттуг ажилын кооперация-нын баштаар черинин дар-гыз А. К. Оюнга ужураш-кыш, садип алыр чүвениң ол хомудулан аяаа дамчыт-кан. Ол ону мыйнаар тайыл-бырлады:

— Консервалар элти, ак үстү, кургак сүтү балык-би-

ле кады садип алыр кылдыр чорутканмыс шым. Садип алыр чүвениң аяаа хомудал турары чөптүг-дүр, ону дээр-ле ар турар бис. Чүге мыйнаар организациян бис деп айтыр тургустунуп турар. Ону тайылбырларын орадалып көрөй. Докурду каан стари-лар баш чок минтаа бисе. Февраль эгелде хай-биле кирген. Суурнуң куртакчы чокудуң оңу эээз ол тура-рында, балыктын саарылазы садал турган. Чем складта-рында соодукчу чогунда ону дарыг септеже хорик апарган, чыгыг дүшкөн бол-гай. Ол согура-биле балыкты чугаалап турармыс ол про-дуктуларга кадып, катая сат-канымыс ол. «Чыдыг, урели берген балык садип турган» деп чугаа мыйна тургустунуп турду. Бодат кертир дээр, урели берген балыкты көрө тура, канчал сада бээр бис! Бичин эрий берген дээр-ден башка, үрелбэн балык чүве.

Ажилын кооперациянын, садип эргелекчи С. И. Ам-бар бистик чугаавыска кир-каш, ол-ла чүдүлдер бедит-каш, шимчиге актызы экипел көртүстү. Кур-Чер участка эмелгезинин санитар эмчи-нин дузалыкчы В. О. Хи-мет, көдө Совет күтүсөмүнүн чанында улусчу контроль бо-лутуң даргыз К. К. Донга, кежигүн А. Б. Ондар база ажилын кооперациянын садип эргелекчи С. И. Ам-бар оларын ат салып тургус-каны ол актыда дараазинде чүдүлү номчулду: «Докурду каан старида, беш чок ми-нтаа деп балыктарын шимчи-лгезин чоруткаш, комиссия дараазинде түнелге келген: №1 аш-чем магазининде №1 аш-чем магазининде 18 харжаа балыктын үрелген, үрелбэнин комиссия хынаа. Оон түнелгине, трелпик чы-дык берген хире балык илереткиннине, чеге ажы-ларынга дүгүп турар».

Ховар деп санап турары-мыс ол продуктулар-биле ка-ды ол хүнерде нитизи-биле тоина хире балык шак мыйнаар саттыган.

Ол продуктуларын чүге шалдалыг сатканын чыл-

дегаанын ылавыларынга баш-таар черинг даргалары мыйнаар тайылбырладылар. Бо таварылгада садип алыр чү-венге, мен-даа ол «тыныч-гыр чорук»-биле каттышпайн турар бис. «Балыкты канча-лооп сөөрүткө» — оларга кол сорулга мыйна ол турган. Ычналган садип алыр чү-вен мыйна-биле хамыктан. Садип алыр чүвениң аяаа баш-таар чорукта калды болуру тоомиче чок артыкны мен-дө тайылбырдаан беким билди-ми тур. «Албас чоруду» дээр, буруу чок дег ор-гулар.

Садип алыр чүвениң бис-жил турары шимчиге, ол продукттар магазин-нерге мыйна-хааа көстүп кел-ир болгай. Ажилын кооперациянын ажилдыларын-дан ону айтырар болуларда, база-ла мыйна деп харылар-лар. Байдалды биле тура-ла кооператорлар ховар бо ба-реанарны сохоттуг ишчиле-рин чедирчиринин хем-чиз алыр туржук, хамы-дышкын-биле шимчиге үн-дүрүп алганнар-дыр. Садиг-лап алыр чүвениң бедий-деп турармыс ол бе?

Садип алыр чүвениң ро-дакчизиге бижиз чогазын-да «Балык мөңгө, өскө бераан сагпс бис дээр боор-дур. Садиг чурумунга мыйнчт чү-ве турар бе!» дээр оодуру-ларын катал-катан номчул-ор мен. Ол ведомствонун эр-ге-ажылы хараан бюрократы айтырманын кым үндүрүп келген, эгелекчи ол са-налды кым киргелгил! Айты-рыны ажилын кооперация-нын баштаар черинин дар-галарында сонугурадым. Са-дыг эргелекчи Совет Иргит-ович Амбар санадым, ону баштаар черинг удурутур ажилдыларын дээрзүн бо-лду.

Кооператорларын дүтүрел бо шыкашты: «Чыгыг дүшкөн, соодукчу база чок, саарыла-чок чыдып берген баранын дыйр шимчидер». А ол про-дукту та чизин, та октапсы-ду — садиг херээ эес. Садиг-лашкынның өскө хевирлерин чүге ажыгал болбас турга-ны! Чизээ, балыктын кандыг чемнер кылп ол болурун са-дып алыр чүвениң чүге тайыл-бырлап болбас деп. Коопе-ратор бо уудаа эң белем

аргын ажылааннар-дыр. Балыкты садип турар ол хүнерде ону мөңгө, өскө турбан болгаш балык трел-пик турганын шим бе дээрзүн чугаалап шыдаас-тыр мен. Балык саткына берген. Садип турган балык трелпик эес деп чүвени шимчиге чоруткан комиссиянын актызы бедит-каш. Документинг ат салы-ры ана-ла чүве эес болгай, хар-нысалга-дыр. Аааа бузурээр апар. Оон-биле катал балык-ты садип турган №1 ма-газинин эргелекчи «Дар-га» Айр-Санаава Ондар «чы-лымыга эрп эгелзиден баш-ка, үрелбэн балыктар» деп чугаалады. Холу-биле түдүп, чога садип турган кижиниң сөзүне база бузурээр апар. Мени олар «Ытан эртерин-ниң болза, мыйнч чер кур-туларынның мөңгөн дымчаар-лар мыйна».

Ажилын кооперациянын баштаар чериниң удурутчу-ларын мыйнчт чүдүлү сагын-дырлар көрө бодол турар мен. Шимчиге-хыналдан чорудул-ган балыкты атыга ат салган болганда, ол дугайын садип алыр чүвениң чүге ажылы-лар чарлап дымнаптын! Хо-мудал кирбэн бе! Көдө Советтин күтүсөмүн-биле ст-меложин чугаалашкан, ону чога дымнадырнын хемчизин алыр турган-дыр. Уугу эес суурга ону кыллары берге бе!

Ховар баранарны чога садалар «шалада» кылдыр чыдыг берген балык садип турган хамыдышкын «Тиле-лес» сохоттуг ажилын кооперациянын удурутчу-ларын арын-туртунга ар-тырын калчирар. Ону катал-вас боор деп идегел каалы.

МЕРГЕЛДЕЙ.

БООДАЛГАДА—АҢЧЫЛАР, БАЛЫКЧЫЛАР

Кызыл ажилдарын бол-гаш балыкчыларын эки тура нитилинни ДОСААФ эгэ организацияларын болгаш куш-культура коллектив-риниң аразына Тиле-лес ху-вуге тураскалган боодаа маргалаа болган. Аааа 84 команда киришкен.

Эне-чизге демисел Тыва-нын геология-шынчыл эк-спедициянын болгаш Тыванын электри четкилериниң Кызыл-дын автооор техникумунуң

база «Каа-Хем» хамур-лаш разрезиниң командаларын аразыга болган. Алза чогуур 300 сандал 289 саны аткаш, Тыванын геология-шынчыл экспедицияны хохорайын чөм-чолуп болган. Команданын составына В. Фелосовский, Н. Петров болгаш Л. Забро-дина олар киришкен. Тыва-нын электри четкилериниң адыжылар тиле-селдерге чалгыс сан четтээ. Ушкү че-ле — 287 саныг Кызылдын

автооор техникумунуң ады-жылары. Хууда биргир чер дээр 252 кижик маргышкан. Тыванын геология-шынчыл экспеди-циянын адыжыны В. Фе-лосовский биле геология-шын-чил бөлүтүп төлөзүн Н. Бе-лаш кайыда-даа 98-98 саннарын аткаш, бирги, ийги-челерин үлөжөкчү. Ушкү че-ле Тыванын электри чет-килерин төлөзүн П. Терен-тов болган.

СПОРТ

Маргалаага киришкен 252 адыжы шүтүпү ГТО норма-тиерин, а оларын шити-ден 116 кижик массалыг раз-ратарын дукалаган.

Шыналдыр черлер алган командаларга дипломдарын, а адыжыларга эртерик белек-терин болгаш хуудулал бижиктерин тагышкан.

Алексей ЕФИМОВ, ДОСААФ-тын хоорай ко-митетинин даргыз.

АМ ЧӨӨН-ХЕМЧИККЕ ОЙНААР

Бай-Тайгада спорт ортук шоланын шорт залы курул-турбас. Чоокта чаа Чөөн-Хем-чик, Стт-Хөл, Барым-Хемчик, Бай-Тайга районнериниң шко-

лаларынын хол бөмбүүгө маргалааза база ажаа болуп эртен.

Чөөн-Хемчиктин оолдары бирги черин алган. Бай-Тай-

гажылар — ийги черде. Бар-ым-Хемчикте өөреникчилер түшкү черин ээлзэн. Шынал-дыг чер алган командаларга

хуудулал бижиктерин болгаш эртерик белектерин тагышкан. Удвас Чөөн-Хемчик район-ге ойнаар дугурушканар.

Арбай-оол КАНЧЫР.

ШИЛИНДЕК КОМАНДА

Анык өскөңгө хоочуннар-ның ара-дугурулазын дам-чыдып турар, оларын ботта-рынын спортчу кужун ше-жер оюннор кайда-даа эртин турары солун. Бистик район-нук хоочун хол бөмбүүчүлери Көк-Хаак суурга маргышкан.

Чидиг демиселдик түнел-динде бирги черин Сыргы-Септик найырадыл коман-да-зы алган. Ийги болгаш түшкү черлерге Көк-Хаак биле Дерзиг-Аксис суурларын спортчулары төлөтпип болуп, суй-белектер-биле шаңчаткан-

нар. Районнуң иштики херектер кидизинин ажилдычизы В. Савокин «Эң эки халдак-чы» болган. «Эң эки камгалак-чы» болган В. Орустук санаан, «Тиле-лес» чүткүл дээр шалчалга В. Даны (кайызы-даа

болган. Маргалааның түнелдинде шилиндек командалыг тургус-кан. Олар Кызылга болган маргалаага киришкен.

Кара-оол НАТПИЯ-ООЛ.

Редактор В. С. ШАРАВИ.

«КИНО»

АПРЕЛЬ 24-ТЕ
«НАЙРАЛ»: «Конец вечности» 9.30, 13.30, 16.20, 20.10.
«Коронный номер» 12.10. Би-чин зал: «Как Иванушка дура-чок за чудом ходил» 11.00, 12.50, «Золотые дуэты при-зрака» 14.50, 16.50, 18.50 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бел сказок» 8.00, 9.30, 12.40, «Третий дра-кон» 11.10, «Ганг, твои годы заминились» 14.10, 17.40, 21.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Похищение в тюрюстане» 10.00, «Сила любви» 11.30, 14.10, 16.50, 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Волшебное наследство» 11.20, «Все про-тив одного» 13.00, 16.00, 19.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: К.Б. «Мальчик с большой черной собакой» 14.00, «Акселератка» 15.30, 17.20 шактарда.

АВТООР ТЕХНИКУМ: «Серебряная маска» 16.00 шакта.

Республикага бүргөп, азыр, хар чабас, Соңу-Барын чүк

уугу хаттыг дүргөн секунда-ла 9—14 метр. Дүне 0—5, хундус 6—11, чамдын район-нарга ийи градус соокташ хун-градус чедир чылыр.

Кызылга булуттаар, бичин хадыр. Соңу-Барын чүк уугу хаттыг дүргөн секунда-ла 9—14 метр. Дүне найсы-лаа 0—2 градус соор. Хун-дус чылыг 6—10 градус болу-р.

Кызылга булуттаар, бичин хадыр. Соңу-Барын чүк уугу хаттыг дүргөн секунда-ла 9—14 метр. Дүне найсы-лаа 0—2 градус соор. Хун-дус чылыг 6—10 градус болу-р.

Кызылга булуттаар, бичин хадыр. Соңу-Барын чүк уугу хаттыг дүргөн секунда-ла 9—14 метр. Дүне найсы-лаа 0—2 градус соор. Хун-дус чылыг 6—10 градус болу-р.

ТЫВАНЫН КООПЕРАТИВ ПРОФТЕУЧИЛИЗИ 1988—1989 өөредилге чылды да аш-чем эес баранарнын са-дыжкы, аш-чем эес ба-реанарнын садип билер аш-чем баранарнын садигжы-зы, белектели-сидигжы, по-вар-кондитер, быжырыч-далган хөдөүчтүзү, быжырыч-ки-кондитер мергежилдерге сургуулар түлзүп ал турар.

Көдө черде куртал турар 10 класс дооскан 17-ден 30

хар чедир назылг кижилерин түлзүп алтыр. Профессиялар аайы-биле өөренир хуусаа-зы: повар-кондитер — 1 чыл 8,5 аыл, белектели-